

State Policy And Support Mechanisms In Small Business Development

Sotvoldiev Mirzoxidjon Marufjon ogli

Teacher, Kokand University

Abstract

This article provides an in-depth analysis of the role of state policy and support mechanisms in the development of small business and entrepreneurship in Uzbekistan. In recent years, a number of legal, economic and institutional reforms have been implemented in our country to support small business entities. In particular, tax incentives, improving the system of lending and subsidies, creating a favorable environment for doing business, and introducing digital platforms contribute to the sustainable growth of small business. The article provides analytical information on the reforms implemented in 2017-2025, their results, and existing problems. It also studies the advanced experience of developed countries in developing small businesses and develops recommendations suitable for the conditions of Uzbekistan. The results of the study suggest effective solutions to increase the competitiveness of small businesses and expand their share in the economy.

Keywords: small business; small entrepreneurship, territorial formation, organizational and economic mechanism, institutional policy.

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonida davlat siyosati va qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining roli chuqur tahlil qilinadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda kichik biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qator huquqiy, iqtisodiy va institutsional islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, soliq imtiyozlari, kreditlash va subsidiyalash tizimining takomillashtirilishi, biznes yuritish uchun qulay muhit yaratish, raqamli platformalarning joriy etilishi kichik tadbirkorlikning barqaror o'sishiga xizmat qilmoqda. Maqolada 2017-2025 yillarda amalga oshirilgan islohotlar, ularning natijalari hamda mavjud muammolar bo'yicha tahliliy ma'lumotlar keltiriladi. Shuningdek, rivojlangan davlatlarning kichik biznesni rivojlantirish bo'yicha ilg'or tajribasi o'rganilib, O'zbekiston sharoitiga mos tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish va ularning iqtisodiyotdagi ulushini kengaytirish bo'yicha samarali yechimlarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: kichik biznes; kichik tadbirkorlik, hududlarni shakllantirish, tashkiliy va iqtisodiy mexanizm, institutsional siyosat.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik milliy iqtisodiyotning eng muhim drayverlaridan biri hisoblanadi. U iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirish, bandlikni ta'minlash, aholi daromadlarini oshirish hamda hududlarni barqaror rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Bugungi globallashtirish va raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznesning ahamiyati yanada ortib bormoqda, chunki ushbu soha moslashuvchanlik, tezkorlik va innovatsion yechimlarni joriy etish imkoniyatlari bilan ajralib turadi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki yillardan boshlab tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha tizimli islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Ayniqsa, 2017-yildan boshlab iqtisodiy liberallashtirish, biznes muhitini yaxshilash, soliqqa tortish tizimini soddalashtirish, kreditlash imkoniyatlarini kengaytirish va davlat xizmatlarini raqamlashtirish borasida sezilarli natijalarga erishildi. Natijada kichik biznes subyektlarining iqtisodiyotdagi ulushi oshib, yangi ish o'rinlari yaratildi va mahalliy hamda xorijiy bozorlarga kirish imkoniyatlari kengaydi.

Shu bilan birga, kichik biznesni yanada rivojlantirish, ularning raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish bo'yicha hali ham yechimini kutayotgan masalalar mavjud. Ushbu maqolada kichik biznesni

qo'llab-quvvatlashda davlat siyosatining hozirgi yo'nalishlari, mavjud mexanizmlar samaradorligi, xalqaro tajribalar hamda rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar tahlil qilinadi. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 2017-yildan boshlab qabul qilingan qator farmon va qarorlar ushbu sohani qo'llab-quvvatlashning yangi bosqichini boshlab berdi. Xususan, 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli "Harakatlar strategiyasi" kichik biznesni rivojlantirishning huquqiy asoslarini takomillashtirish, soliq yukini kamaytirish, litsenziyalash jarayonlarini soddalashtirish bo'yicha muhim islohotlarni belgilab berdi. Shuningdek, 2019-yil 1-maydagi PF-5718-sonli Farmon orqali tadbirkorlar uchun kredit olish tartibi soddalashtirilib, imtiyozli foiz stavkalari joriy etildi.

Prezidentning 2020-yil 24-avgustdagi PF-6061-sonli Farmoni kichik biznesni raqamli iqtisodiyotga integratsiya qilishga qaratilgan bo'lib, elektron tijorat platformalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirdi. Shu bilan birga, "Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi" orqali kreditlar bo'yicha kafolat berish va imtiyozli moliyalashtirish mexanizmlari kuchaytirildi. So'nggi yillarda qabul qilingan 2022-2026-yillarga mo'ljallangan **Taraqqiyot strategiyasi** ham kichik biznesni qo'llab-quvvatlashni davlatning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilab, eksportga yo'naltirilgan kichik korxonalarni qo'llash, klaster tizimini rivojlantirish va biznesni boshqarishda innovatsion yondashuvlarni joriy etishga alohida urg'u qaratdi.

Bu islohotlar natijasida kichik biznes subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2022-yilda 56,5% ga yetdi. Biroq tizimning barqaror ishlashi uchun normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va mahalliy darajadagi boshqaruv mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy mexanizmlari moliyaviy, huquqiy va institutsional choralar orqali amalga oshiriladi. Moliyaviy qo'llab-quvvatlashning eng muhim vositalaridan biri - imtiyozli kreditlar. Masalan, "Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi" orqali kichik biznes subyektlariga foiz stavkasi bozor stavkasidan past bo'lgan kreditlar ajratilmoqda. 2023-yilda ushbu jamg'arma hisobidan 3,2 trillion so'm kreditlar taqdim etilgan. Shuningdek, soliq imtiyozlari kichik biznesning barqaror o'sishida muhim rol o'ynaydi. Masalan, yillik aylanmasi 1 milliard so'mgacha bo'lgan subyektlar uchun soddalashtirilgan soliqqa tortish tizimi joriy qilingan. Bu mexanizm tadbirkorlarning operatsion xarajatlarini kamaytirib, raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

Institutsional qo'llab-quvvatlash doirasida "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali" orqali biznesni ro'yxatdan o'tkazish jarayonining soddalashtirilgani ham muhim yutuq bo'ldi. Bu, o'z navbatida, yangi bizneslarni tez va shaffof tartibda tashkil qilish imkonini bermoqda. Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, mavjud mexanizmlar barcha hududlarda teng ishlamaydi. Xususan, qishloq hududlarida kredit resurslariga kirish imkoni cheklangan, zamonaviy biznes ko'nikmalari yetarlicha rivojlanmagan. Shuningdek, imtiyozli kreditlar bo'yicha hujjatlashtirish jarayonlarida byurokratik kechikishlar mavjudligi tadbirkorlar faoliyatini cheklamoqda.

Demak, qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining yanada samarali bo'lishi uchun hududiy infratuzilmani rivojlantirish, raqamli xizmatlar imkoniyatini kengaytirish va resurslarni taqsimlashda shaffoflikni oshirish talab etiladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosat o'z samarasini bermoqda. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda kichik biznes subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 56,5 foizni tashkil etib, iqtisodiyotdagi yetakchi sektor sifatidagi o'rnini mustahkamladi. Bandlik bo'yicha tahlillar esa ushbu sohada faoliyat yuritayotgan ishchi kuchi umumiy mehnat bozorining 78 foizidan ortig'ini tashkil etishini ko'rsatmoqda. Eksport ko'rsatkichlari ham sezilarli darajada o'sdi. Masalan, 2023-yilda kichik biznes subyektlari tomonidan amalga oshirilgan eksport hajmi 2017-yilga nisbatan 1,8 barobar oshgan. Bu natijalar davlat tomonidan yaratilgan moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligini tasdiqlaydi.

Biroq mavjud yutuqlar bilan birga, hal etilishi lozim bo'lgan qator muammolar ham mavjud. Birinchidan, ayrim hududlarda infratuzilma yetarlicha rivojlanmagani sababli kichik biznesni tashkil etish va yuritish jarayonida qiyinchiliklar kuzatiladi. Ikkinchidan, tadbirkorlik subyektlari uchun malakali kadrlarning yetishmasligi innovatsion loyihalarni amalga oshirishni cheklab qo'yimoqda. Uchinchidan, moliyaviy resurslardan foydalanish jarayonida ortiqcha hujjatlashtirish va byurokratik kechikishlar mavjud bo'lib, bu kichik biznesning rivojlanish sur'atini pasaytiradi. Shuningdek, raqobatbardoshlikni oshirish uchun bozor mexanizmlarini yanada liberallashtirish, startup loyihalarni qo'llab-quvvatlash hamda tadbirkorlar o'rtasida zamonaviy boshqaruv va raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha keng ko'lamli ishlarni davom ettirish zarur.

Dunyo amaliyoti shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni samarali rivojlantirish uchun davlat siyosati uzluksiz qo'llab-quvvatlash bilan bir qatorda, innovatsion va raqamli yondashuvlarni faol tatbiq etishi lozim. Masalan, Janubiy Koreya kichik biznesni rivojlantirishda texnoparklar va inkubatsiya markazlarini keng tarmoq sifatida yaratib, startup ekotizimini muvaffaqiyatli shakllantirgan. Germaniyada esa "Mittelstand" modeli orqali kichik va o'rta biznes korxonalari innovatsion loyihalarga arzon kreditlar va ilmiy-tadqiqot grantlari asosida keng jalb etiladi.

O'zbekistonda ham ushbu tajribalarni tatbiq qilish imkoniyatlari katta. Birinchidan, hududlarda texnopark va biznes-inkubatorlar faoliyatini kengaytirish, ikkinchidan, kichik biznes subyektlari uchun **raqamli platformalar** orqali moliyaviy xizmatlarga kirishni soddalashtirish talab etiladi. Uchinchidan, xalqaro bozorga chiqish uchun eksportni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish va xorijiy sheriklar bilan barqaror hamkorlikni yo'lga qo'yish lozim.

Xulosa va tavsiyalar

Kichik biznes va tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, uni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. So'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirdi, eksport salohiyatini kengaytirdi va bandlik darajasini yaxshiladi. Shu bilan birga, mavjud mexanizmlarning samaradorligini yanada oshirish maqsadida quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish tavsiya etiladi:

- hududiy infratuzilmani rivojlantirish va raqamli xizmatlarni kengaytirish;
- kredit va subsidiya ajratish jarayonlarida shaffoflikni kuchaytirish;
- malakali kadrlar tayyorlash tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish;
- startup loyihalarni qo'llab-quvvatlash orqali innovatsion ekotizim yaratish;
- xalqaro hamkorlikni kengaytirib, eksport bozorlarini diversifikatsiya qilish.

Bu chora-tadbirlar kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash hamda aholi farovonligini yuksaltirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 10-iyuldagi PQ-249-sonli "Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish va unda kichik tadbirkorlik subyektlari ishtirokini rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarori

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 9-martdagi 105-son "Osiyo taraqqiyot banki ishtirokida "Kichik va o'rta tadbirkorlik korxonalarini rivojlantirish dasturi" loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarori

S. B. Sattorova. F. B. Shakirova Kichik biznes faoliyatini davlat tomonidan qo'llab quvvatlash nazariyasi. Scientific Journal Impact Factor (SJIF 2022=4.63) Passport: <http://sjifactor.com/passport.php?id=22230>

Shahzoda Hatamova. "Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida kichik biznesni boshqarish tashkiliy mexanizmini takomillashtirish". <https://doi.org/10.5281/zenodo.6333622>

Farhod o'g'li, X. B. (2024). KICHIK BIZNESNI YIRIK BIZNESGA TRANSFORMATSIYASI: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlar o'rni va rivojlanish omillari. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 4(1), 83-86.

Farhod o'g'li, X. B. (2024). Biznes yuritishning me'yoriy-xuquqiy asoslari va institutsional sharoitlari. Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi, 4(2), 126-130.

Kichik biznes va tadbirkorlik Muallif:BoltabaevM.Noshir.Betlar:130-145

M.R. Boltaboev, M.S. Qosimova, Sh.J. Ergashxodjaeva, B.K. G'oyibnazarov, A.N. Samadov, R.Xodjaev. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik. O'quv qo'llanma. -T .: 2011